

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2018:03

ARKEOLOGISK UTREDNING OCH KONTROLL
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Egeby och Testa

Inom fornlämningsområde för Sköllersta 6:1 och Sköllersta 115:1,
fastigheterna Egeby 3:1, Sköllersta 2:1, Testa 2:4 och Testa 10:1,
Sköllersta socken, Hallsbergs kommun, Närke

Nina Balknäs

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2018:03

ARKEOLOGISK UTREDNING OCH KONTROLL
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Egeby och Testa

Inom fornlämningsområde för Sköllersta 6:1 och Sköllersta 115:1,
fastigheterna Egeby 3:1, Sköllersta 2:1, Testa 2:4 och Testa 10:1,
Sköllersta socken, Hallsbergs kommun, Närke

Nina Balknäs

Lst dnr 431-5720-2017 arkeologisk kontroll

Lst dnr 431-5721-2017 arkeologisk utredning

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
utredning och kontroll markerat i rött.*

© 2018 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2018:03

Författare Nina Balknäs

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utsikt mot nordväst från Egeby.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_170001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Egeby.....	7
Testa.....	9
Syfte	10
Metod	10
Resultat	11
Egeby – västra delen, kontrollen	14
Testa – arkeologisk utredning.....	15
Kvartsfynd	21
Tolkning	22
Egeby – västra delen, kontrollen	22
Testa – arkeologisk utredning	23
Boplatsen	23
Utvärdering av resultaten	24
Egeby – östra delen, utredningen.....	24
Egeby – västra delen, kontrollen	24
Testa – arkeologisk utredning	25
Referenser	26
Tekniska och administrativa uppgifter	27
Bilagor	28
<i>Bilaga 1. Anläggningstabell.....</i>	<i>28</i>
<i>Bilaga 2. Fynddokumentation</i>	<i>30</i>
<i>Bilaga 3. Vedartsanalys</i>	<i>32</i>
<i>Bilaga 4. ¹⁴C-analys.....</i>	<i>33</i>

Figur 1. Karta över trakten kring Hjälmaren med de båda undersökningsplatserna markerade med en gemensam, röd cirkel.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB har utfört en arkeologisk utredning och en arkeologisk kontroll i samband med nedläggning av elkablar i Egeby och Testa, Sköllersta socken, Hallsbergs kommun, Närke.

Den arkeologiska kontrollen berörde gravfälten Sköllersta 6:1 och Sköllersta 115:1. Utredningen skedde i anslutning till byarna Egeby och Testa. I Testa gick ledningsdragningen nära gravfältet Sköllersta 7:1.

Resultaten presenteras sammanslagna i en rapport med en geografisk uppdelning av resultaten från Egeby respektive Testa.

Sammanlagt påträffades 33 anläggningar och lager. De flesta utgör diken och äldre odlingslager. I den västra delen av ledningsschaktet förbi Egeby påträffades två lager och ett stolphål. Ett av lagren har daterats till 5207–4935 f.Kr. I Testa påträffades en stensyll med tillhörande lager från en husgrund och en stenpackning som även den kan vara rester av en byggnad. Likaså fanns sotiga lagerrester som daterats till 5289–5051 f.Kr., det vill säga senmesolitikum. I den södra delen hittades slag-en kvarts från en boplatz som genom strandlinjeförskjutning dateras till slutet av mellanmesolitikum eller början av senmesolitikum.

Inledning

Arkeologgruppen AB har utfört en arkeologisk utredning och en arkeologisk kontroll i samband med nedläggning av elkablar i Egeby och Testa, Sköllersta socken, Hallsbergs kommun, Närke. Arbetet skedde på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län. Kostnadsansvariga var EON Elnät Sverige AB. Arbetet utfördes mellan den 15 och den 30 november 2017.

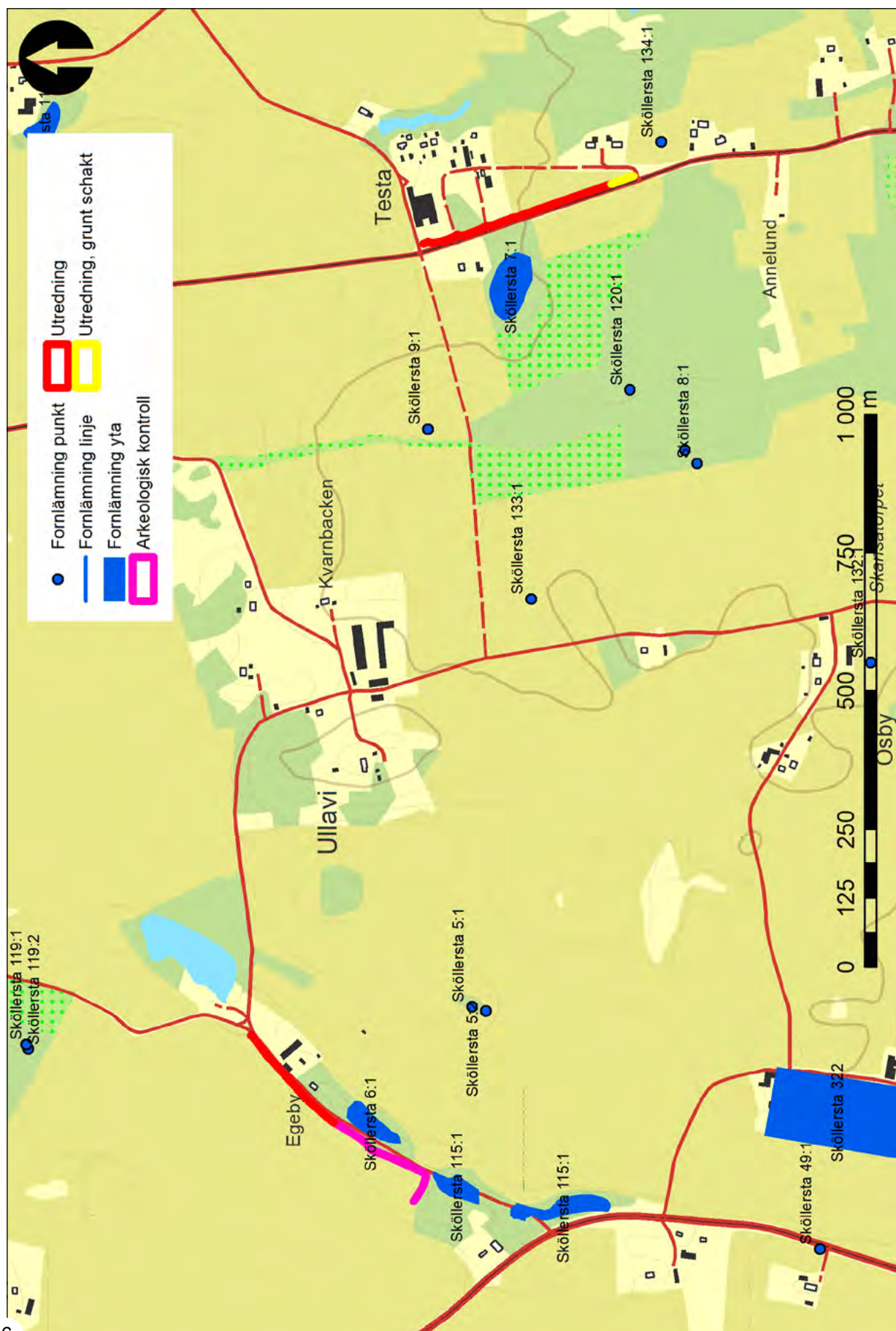
Den arkeologiska kontrollen berörde gravfälten Sköllersta 6:1 och Sköllersta 115:1. Utredningen skedde i anslutning till byarna Egeby och Testa. I Testa gick ledningsdragningen nära gravfältet Sköllersta 7:1.

Bakgrund och kulturmiljö

Byarna Egeby och Testa ligger i gränstrakten mellan Närke-slätten i norr och höglänta skogstrakter i söder. Marken i det något böljande landskapet brukas som odlingsjord. Mindre skogspartier finns på höjderna.

Området sluttar mot söder och utgjorde under stenåldern strandlinje mot Littorinahavet. Det finns många lösfynd från stenåldern, bland annat yxor, i trakten. Vid en sökning i Historiska museets databas över Testa och Egeby fanns dock endast ett ospecificerat stenåldersfynd i Testa (SHM 13233).

Området framstår dock tydligast som en rik järnåldersbygd, vilket framgår av ett flertal ortnamn (däribland *by*- och *sta*-namn så som Egeby och Testa) samt av den stora mängd gravfält som ligger på grusåsarna. De berörda byarna ligger söder om nuvarande väg 52 och öster om

Figur 2. Karta över Egeby och Testa med förlämningspunkter i blått och de aktuella schakten markerade med rött, rosa och gult. Skala 1:10 000.

Figur 3. Schaktningsarbete pågår i närheten av Sköllersta 6:1. Foto från norr.

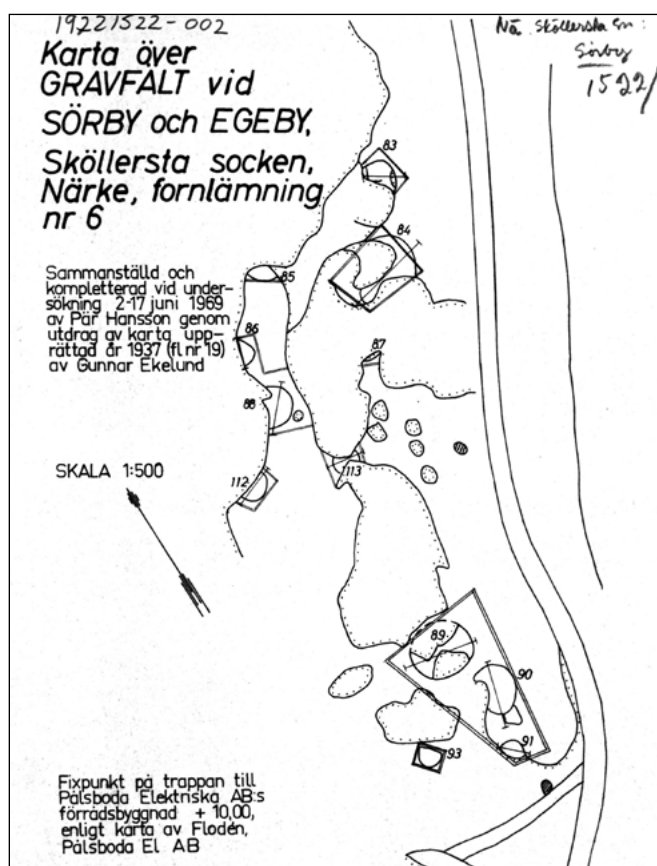
väg 51. Väg 51 följer en nord-sydlig åsrygg som användes under medeltid bland annat för transport av järn. Även sträckningen för väg 52 som löper i öst-västlig riktning och passerar Konstahögarna (Sköllersta 53:1–2) är sannolikt av äldre datum.

Egeby

Väster om byläget ligger de två gravfält (Sköllersta 6:1 och Sköllersta 115:1) som ledningsdragningen passerade. Sköllersta 6:1 ligger söder om byvägen vid Egeby. Det utgörs av tolv runda högar, en oval hög och 37 runda eller närmast runda stensättningar. Hälften av gravarna är skadade genom vägbygge eller grustäkt. Gravfältet är beväxt med blandskog (Fornsök).

Sköllersta 115:1 ligger på den norra sidan av byvägen förbi Egeby och består av 26 högar och 16 runda stensättningar. Av de sammanlagt 42 gravarna är 16 stycken skadade i ytan och/eller i kanterna av grustäkt och vägdragning. Tre högar har påförda röjningsstenar i ytan.

Gravfältet är delundersökt tre gånger. Sex gravar grävdes ut av Bertil Waldén år 1949. Två av gravarna innehöll varken brända ben eller fynd och ansågs som osäkra (ATA 4062). År 1969 genomfördes en undersökning av Landsantikvarien i Örebro län. Runt 600 kvadratmeter undersöktes i syfte att göra området tillgängligt för grustäkt. Tolv gravar grävdes ut och togs bort. Av de undersökta gravarna var tre osäkra eller helt förstörda sedan tidigare. Två av de undersökta, säkra gravarna var

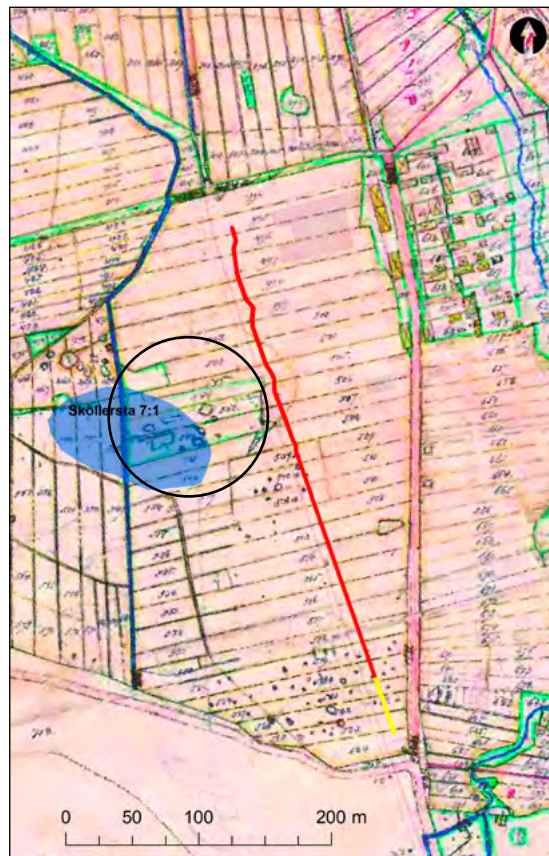
Figur 4. Gravfältskarta över Sköllersta 115:1 upprättad år 1969. Efter Ekelund 1937. ATA 1522/72.

innan undersökningen okända. Fynden utgjordes – förutom av brända ben och keramik – av brons- och järnföremål så som spänner och nålar, glaspärlor och benkammar. Fynden i gravarna dateras till yngre järnålder (Fornsök; ATA 5662/69; SHM 30101).

Vid en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning år 2015 grävdes ett schakt utmed väg 51. Inget av antikvariskt intresse påträffades (Strengbom 2016.)

Det äldsta belägget för ortnamnet Egeby är från år 1385. Då stavades det "Eekeby". Redan hundra år senare är "k" utbytt mot "g" (*Egbÿe* år 1498). Även Egby i Egby socken på Öland har en liknande utveckling i det att det under 1200-talet stavades Ekby (Svenskt ortnamnslexikon 2003). Per Vikstrand (2013) för en utförlig diskussion om *by*-namnens ålder och ursprung där det framgår att förleder som innehåller trädnamn – så som i Ekeby – är vanligast. Uppkomsten av *by*-namnen har stor spridning i tid, från förromersk järnålder till medeltid. Just de *by*-namn som har träd i förleden förefaller att tillhöra det äldsta skicket och kan sannolikt kopplas samman med trädbevuxna hårdvallsängar och nyodlingar som fått en sekundär bebyggelse under folkvandringstid.

En sådan tolkning av bebyggelseuppkomsten i Egeby stämmer väl med dateringen av de två gravfälten till yngre järnålder.

Figur 5. Rektifierad karta över Testa från år 1865. Notera de utritade rektanglarna i den östra delen av gravfältet Sköllersta 7:1. Området är markerat med en svart cirkel. Ledningsschaktet är rött och gult.

Testa

Gravfältet Sköllersta 7:1 är bevuxet med tallskog och ligger endast 60 meter väster om den grusväg som ledningsschaktet följde. Gravfältet utgörs av 22 runda stensättningar, en treudd och två resta stenar (som nu är kullfallna). Enligt ortsbefolkningen skall det ha funnits fler stenar som under början av 1900-talet togs bort och användes i byggnadsarbeten. Femton stensättningar har kantskador som troligen uppkommit av äldre odling på gravfältet. En av stensättningarna har en källargrop (Fornsök). Vid rektifieringen av 1865 års karta noterades att flera möjliga grunder finns utritade inom Sköllersta 7:1. Inga undersökningar har genomförts på gravfältet.

Cirka 100 meter sydöst om schaktets södra ände, i slänten ner mot en bäckfåra, finns en plats för primitiv järnframställning (Sköllersta 134:1). Vid inventeringstillfället år 1981 kunde enstaka hårdliknande kolfläckar iakttagas i nyplöjd åkermark. Enligt tidigare anteckningar har enstaka slaggbitar påträffats på platsen (Fornsök).

Ortnamnet Testa stavades under 1500-talet *Tedsta* eller *Tedz(s)ta* (Ortnamnsregistret; Pellijeff 1978). En stor andel ortnamn med efterleden *-sta* antas vara från romersk järnålder, men några namn kan vara redan från förromersk järnålder. Namngivning med *-sta* fortsätter

sedan avklingande ända in i vendeltid. Ursprunget är ordet *staðir* i bemärkelsen plats eller ställe för något. Det behöver inte vara en plats för bebyggelse utan kan också vara en plats för en aktivitet så som fiske, höskörd eller liknande (Vikstrand 2013). Tensta i Stockholms stad är just ett sådant *sta*-namn där *tenstadher* har bemärkelsen "plats med fiskeinrättning (med mjärdar)" (Svenskt ortnamnslexikon 2003). Det här aktuella Tedsta har dock enligt Pellijeff (1978) personnamnet *Tet/Tetr* som förled. Namnet kan tolkas som ett binamn med betydelsen "den glade".

Syfte

Syftet för den arkeologiska kontrollen och den arkeologiska utredningen var att identifiera lämningar, datera dem och förstå vilken typ av aktivitet de representerar. Syftet med den arkeologiska kontrollen var också att skydda och bevara de fornlämningar som kontrollen omfattade.

Metod

Både den arkeologiska kontrollen och den arkeologiska utredningen utfördes i form av schaktningsövervakning. Det innebar att en arkeolog närvarade vid schaktgrävningen för ledningsdragningarna. Grävningen skedde skiktvis ned till planerat djup på cirka 0,7 meter. Då anläggningar påträffades avbröts grävningen tillfälligt för dokumentation. Schaktbredden uppgick till 0,5 meter.

Dokumentation och inmätning skedde i den mobilanpassade appen iGIS. För att minska felmarginalen vid inmätningar användes Garmin GLO som kan ta emot positionsinformation från både GPS- och GLONASS-satellitkonstellationer. Felmarginalen för positionering rör sig kring 2–3 meter. I iGIS ritar en dock själv polygonen och då kan positionen korrigeras ockulärt. Dokumentationen exporterades i filformatet shape och som jpeg-fotografier relaterade till anläggningarna. Shape-filerna redigerades i ArcGIS och tabellerna exporterades därifrån i excelformat. Vidare fördes dagboksanteckningar. Digital fotografering skedde med en iPhone 7plus.

I Testa hittades slagen kvarts samt en skärvsten och en skörbränd sten i åkerkanten vilket föranledde en ytavsökning i direkt anslutning till schaktet. Även åkerkanten på andra sidan vägen avsöktes. För att inte förstöra höstsådden undveks avsökning över åkern i stort. Därmed har inga försök till avgränsning av boplatsen gjorts. Den påträffade kvartsen insamlades och skickades till SAU för registrering.

Två kolprover – ett från Egeby och ett från Testa – skickades för vedartsanalys och ¹⁴C-datering.

Resultat

Egeby – östra delen, utredningen

Utredningen började i den östra delen av Egeby. Nio anläggningar och lager som kan antas vara äldre än år 1850 påträffades. De utgjordes av ett odlingsröse (A1), fyra diken (A2, A3, A7, A10), ett äldre, sotigt matjordslager (A9) och en gles stenpackning (A6). Under den äldre matjorden fanns ett stolphål (A8). Det var 0,2 meter i diameter och 0,1 meter djupt. Fyllningen bestod av gråbeige lerig sand med 0,1 meter stora stenar.

Figur 6. Odlingsröset A1. Lodfoto.

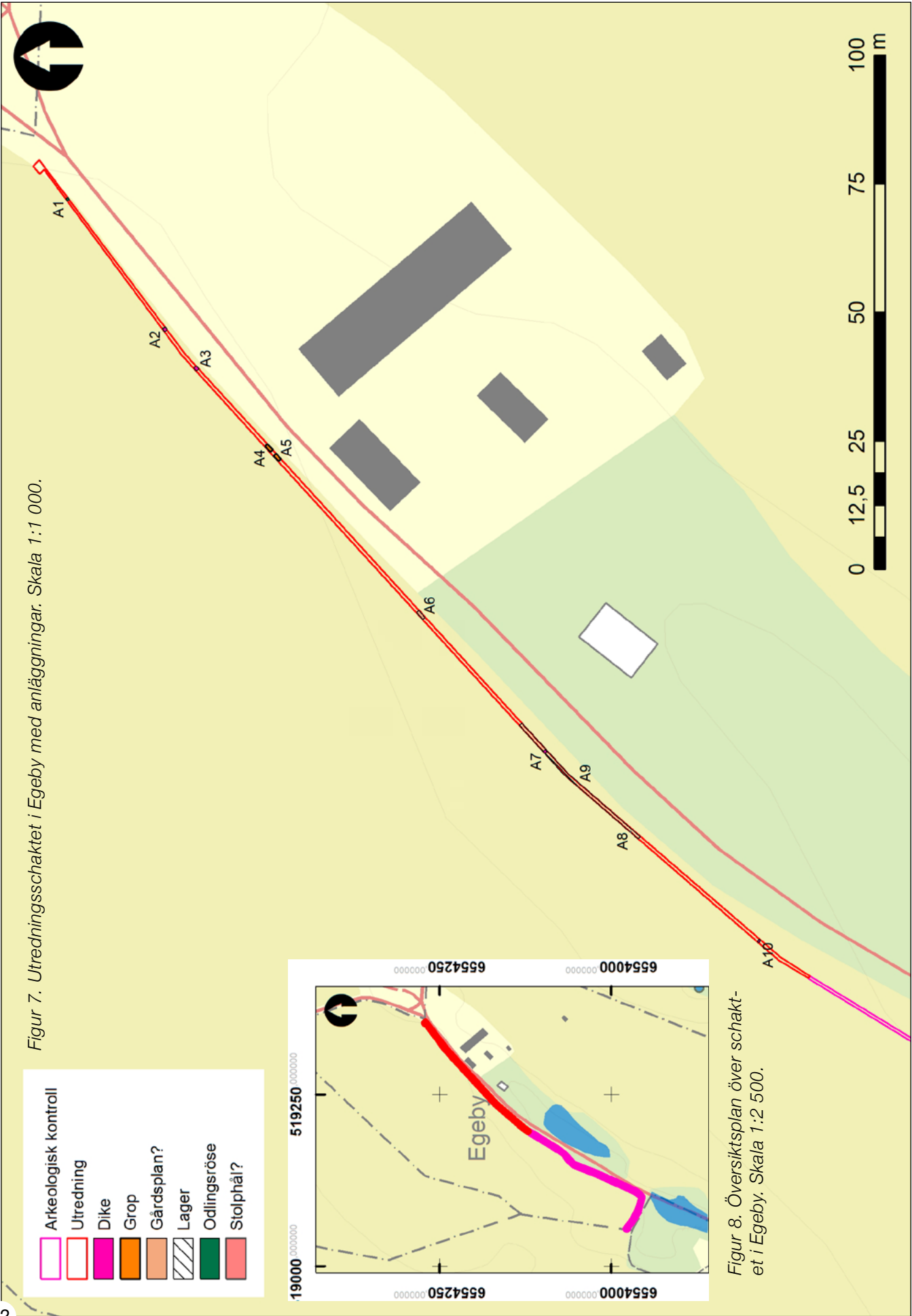
Odlingsröset A1 var 0,7 meter stort i schaktets längdriktning och innehöll 0,1–0,3 meter stora stenar.

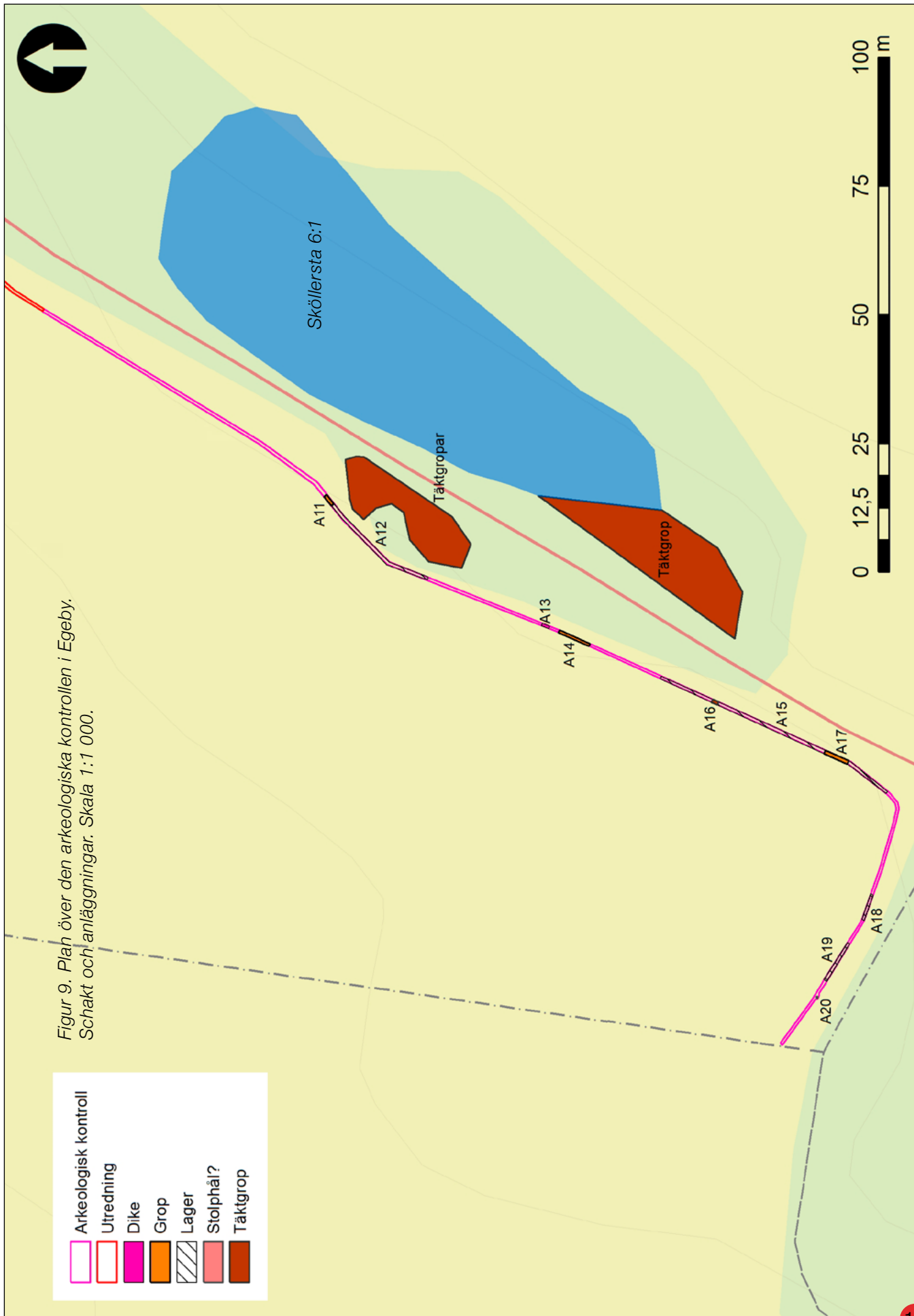
Den glesa stenpackningen A6 var 1,85 meter lång i schaktets längdriktning och bestod av 0,2 meter stora naturstenar i smutsig, gul lera med ett litet inslag av kol. Möjligen rör det sig om en gårdsplan eller en äldre vägsträckning.

Ett äldre matjordslager (A9) fanns utmed en närmare 30 meter lång sträcka. Lagret låg under dagens matjordslager och var cirka 0,2 meter tjockt. Det bestod av mörk, sotigt matjord.

De fyra diken kan delas upp i två grupper med två diken i vardera grupp. Dikena A2 och A3 låg med cirka 13 meters avstånd till varandra. A2 syns på det rektifierade, historiska kartmaterialet ligga på en gräns mellan åkrar (kartorna är från åren 1809 och 1887). Det var 0,7 meter brett och hade en fyllning av mörk, gråbrun, siltig lera med inslag av kol och lite bränd lera. Diket A3 var 0,8 meter brett och fyllningen bestod av brun lera, omrörd med ljusare små klumpar.

Till den andra gruppen hör diken A7 och A10. Diket A10 var 0,45 meter brett. Fyllningen bestod av ljusgrå, sandig morän. Liknande bredd (0,5 meter) hade diket A7. Fyllningen bestod av grå, grov sand med spridda stenar som var ungefär 0,1 meter stora.

Egeby – västra delen, kontrollen

Även i denna, den västra delen av ledningsdragningen, fanns två äldre odlingslager. Lagret A12 var 25 meter långt i öst-västlig riktning och bestod av äldre, mörk och sotig matjord som var uppblandad med dagens (eller snarare gårdagens) matjord. Lagret A15 hade en liknande karaktär, men var mer än dubbelt så långt, närmare 55 meter.

Utöver lagren så påträffades fyra gropar (A11, A14, A16, A17) och vad som tolkades som ett dike (A13). Diket hade en fyllning av mörk-brun, grusig sand. Det var 1,5 meter brett och 0,3 meter djupt. Gropen A11 kan möjligen även den vara ett dike. Nedgrävningen mätte dock hela 2,2 meter i schaktets längdriktning. Den hade en skålad form och var 0,5 meter djup med en fyllning av brun, sandig morän. I efterhand kan det tyckas rimligare att tolka A11 på samma sätt som de övriga groparna (A14, A16, A17), nämligen som en igenfylld, sentida täktgrop.

Längst västerut, i anslutning till gravfältet Sköllersta 115:1, fanns tre lämningar av förhistorisk karaktär. A18 och A19 var två lager av grå siltig sand med ett litet inslag av kol. Lagren har sannolikt suttit ihop i ett större lager men blivit skurna av senare tiders odling och nu endast finns kvar i svackor. Lager A19 var 0,1 meter djup med oregelbunden och urlakad botten. Lager A18 var 0,2 meter djupt. Ett kolprov som togs i A18 skickades för vedartsanalys och datering. Provet bestod av hassel. Träkolet hade en amorf, sammansmält struktur med små torksprickor som uppkommit före det att veden eldats. Dateringen var överraskande tidig: 5207–4935 f.Kr. (se bilaga 3, 4). Längst västerut hittades ett stolphål (A20). Det var 0,3 meter i diameter och 0,2 meter djupt. Fyllningen bestod av sandig lera i samma grå ton som lagren A18 och A19. Inga fynd gjordes i Egeby.

Figur 10. Är det ett stolphål?
A20 sett från öster.

Testa – arkeologisk utredning

Schaktet påbörjades i norr och grävdes söderut. Marken bestod av sand. På vissa ställen fanns stenig morän under sanden. Den första biten av schaktet drogs över en gårdsplan. Ytan hade blivit utjämnad med fyllnadsmassor som bestod av upp till 0,5 meter stora stenar och tegelstenar i en större nedgrävning (A21).

Figur 11. Översiktsbild. I norr löpte schaktet genom påförda massor (A21). Foto från söder.

Figur 12. Sektion genom stolphålet A23. Notera det lager som stolphålet skär. Förmodligen rör det sig om ett odlingslager från historisk tid.

Längre söderut gick schaktet genom två hästhagar bevuxna med spridda tallar. Norr om den första hagen påträffades två stenskodda stolphål (A22, A23). Stolphålen var 0,4 respektive 0,5 meter i diameter och fyllda med brun sand. Skonstenarna var upp till 0,3 meter stora. Båda stolphålen skar ett äldre lager. Lagret fanns i en stor del av schaktet och mättes aldrig in. Det rör sig sannolikt om ett odlingslager från historisk tid.

I en av hästhagarna påträffades en halvmeterbred stensyll (A24). Den framtagna delen av syllen bestod av två större, lagda stenar (0,2 och 0,4 meter stora) tillsammans med flera mindre, skiviga och kantiga stenar. Alla stenarna var rödfärgade av alunskiffer och låg i rödfärgad, grov sand. 1,4 meter söder om stensyllen låg ytterligare två stenar på rad (A25). Kanhända rör det sig om en enkel syll. Stenarna var upp till 0,3 meter stora. De var ohuggna och låg i röd sand på samma djup i schaktet (0,3 meter) som stensyllen A24. Under A24 och A25 fanns ett 0,4 meter tjockt lager (A26) som bestod av brun sand med stort inslag av kol och enstaka knytnävsstora stenar. Över A24, A25 och A26 låg ett tunt lager röd, sotig sand med alunskiffer. Lagret fortsatte 3,3 meter mot söder från A25. Fynd gjordes av en spik med stort huvud och en skärva keramik, sannolikt från 1800-talet. Fynden togs inte in.

Figur 14. Plan över anläggningarna i den norra delen av schaktet i Testa. Skala 1:1 000.

Figur 15. Plan över anläggningarna i den södra delen av schaktet i Testa. Skala 1:1 000.

Figur 16a) Lodfoto över kontextgruppen A24–26.

Figur 16b) Sektion genom stensyllen A24 och lagret A26.
Foto från söder.

Figur 17. Stenpackningen A27. På fotot är stenarna borttagna i den norra delen.

Något över 50 meter längre söderut påträffades en stenpackning (A27) som var 1,8 meter lång i schaktets längdriktning. Anläggningen var av liknande karaktär som kontextgruppen A24–26, men här låg stenarna i oordning. De var 0,15–0,25 meter stora och låg i upp till tre skikt i sand som var rödfärgad av alunskiffer. Den röda sanden fortsatte 0,1 meter längre mot norr och 0,7 meter längre mot söder utanför stenpackningen.

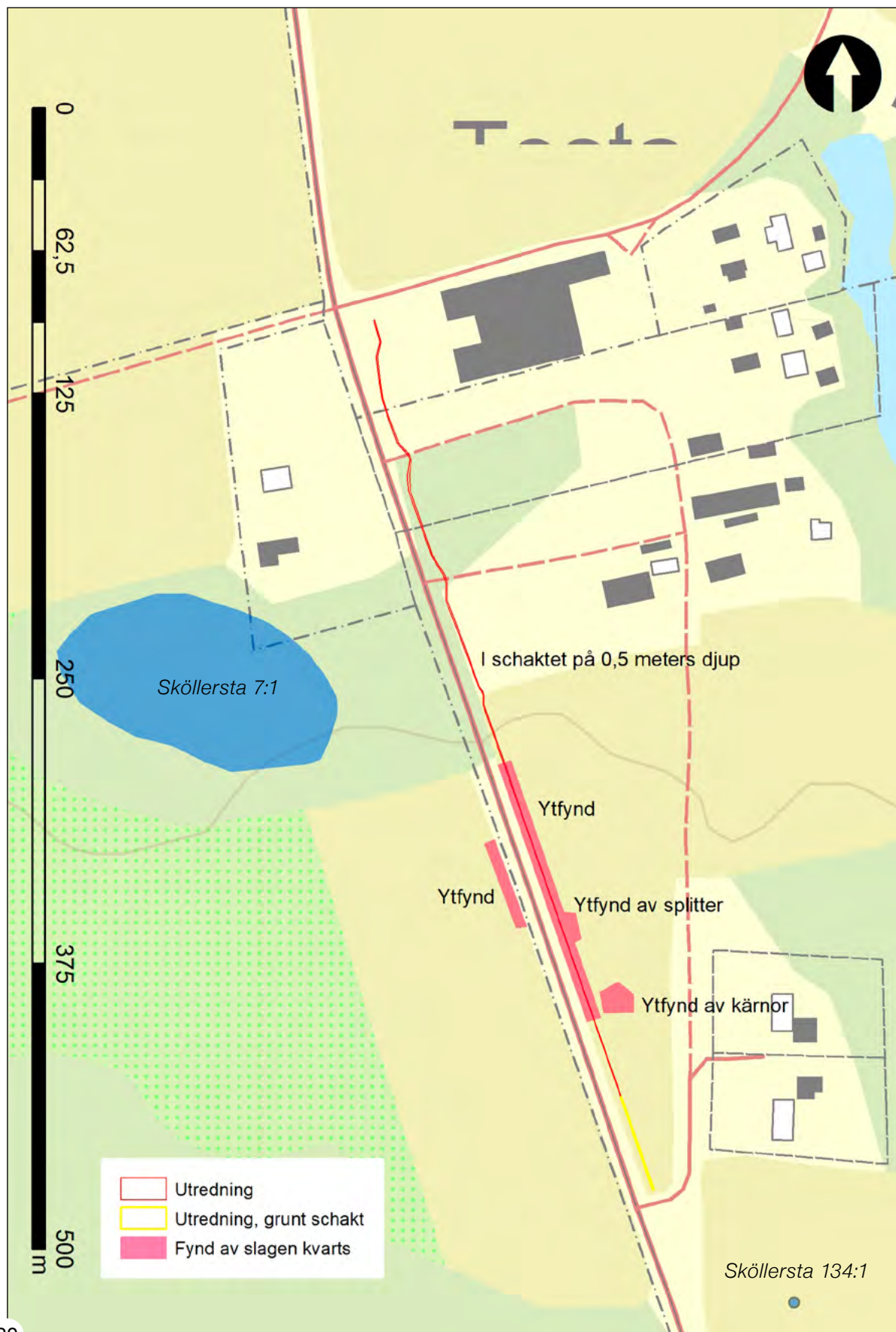
Fem likartade gropar (A28, A29, A31, A32, A33) och ett lager (A30) med liknande fyllning påträffades på den åker som låg i södra delen av utredningsområdet. Fyllningen i lager och anläggningar bestod av mörk, ibland nästan svart sand med ett litet inslag av kol. Nedgrävningskanterna var diffusa, bland annat beroende på en stor mängd maskgångar. Groparna var mellan 0,6 och 0,8 meter stora och 0,2–0,3 meter djupa.

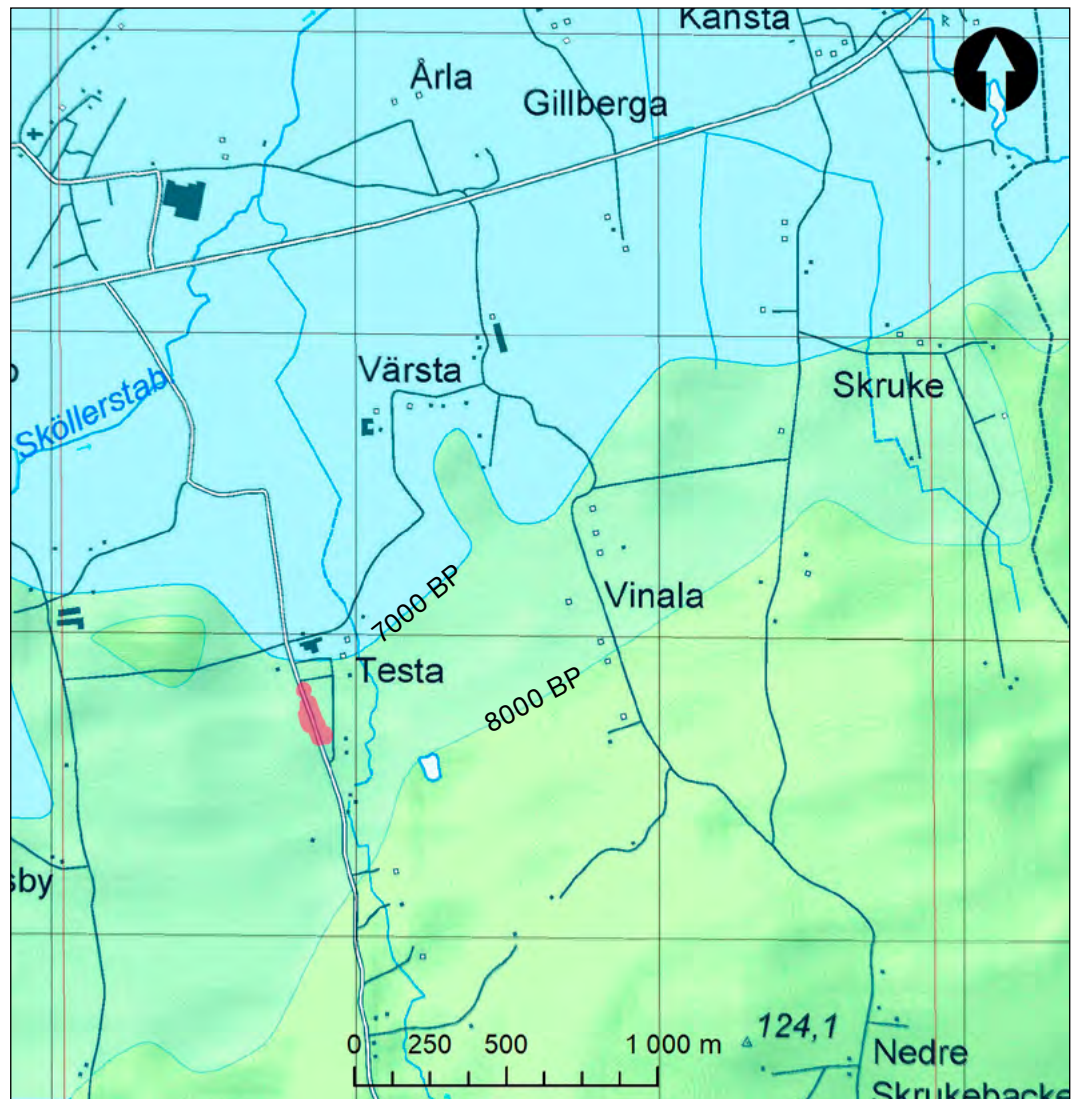
Figur 18. Sektion genom lagret A30. Foto från nordväst.

Lagret hade en tjocklek av 0,12 meter och det var 8,7 meter långt. Ett kolprov från gropen A28 skickades för analys. Det bestod till största delen av hassel från en välvuxen stam. Inga tecken på röta eller andra anatomiska förändringar noterades. Ett ekfragment från kärnved fanns också i provet. Hasseln daterades till 5289–5051 f.Kr. (se bilaga 3, 4).

En sista anläggning påträffades längst i söder (A34). Det var en grop som innehöll skärvida stenar. Sannolikt är det ett block som har tillmakats. De söndersprängda delarna låg kvar i botten av gropen. Det är tveksamt om gropen A34 är äldre än år 1850.

Figur 19. Plan över schaktet i Testa med fyndplatserna för slagen kvarts.

Figur 20. Strandlinjerna för 7000 och 8000 BP är inlagda. Skala 1:1 000.

KVARTSFYND

I samband med att grävföretaget arbetade med stängslandet av hästhagarna gjordes en ytavsökning av åkerkanten söder om hästhagarna. Direkt hittades en skärvig och en skörbränd sten samt spridda bitar av slagen kvarts. Fynden medförde att åkerkanten utmed båda sidor om vägen systematiskt avsöktes. På den västra sidan om vägen påträffades slagen kvarts endast utmed en kortare sträcka i den norra delen av åkern. Öster om vägen, där schaktet drogs, fanns slagen kvarts på hela höjden. Inga fler skärviga eller skörbrända stenar hittades. Vid schaktningen gjordes endast ett kvartsfynd i schaktet.

Sammanlagt togs 44 bitar kvarts in. De skickades till Michel Guinard på SAU för registrering. Bedömningen blev att 36 bitar registrerades som slagna med bipolär metod eller med plattformsmetod. Åtta kvartsbitar kastas eftersom de inte ansågs slagna. Bipolär- och plattformsmetod används sekventiellt vid kvartsbearbetning under hela stenåldern och även senare. Materialet är därför inte möjligt att närmare datera (se bilaga 2). Enligt strandlinjekurvorna från SGU har området legat invid Littorinahavet vid tiden runt 5500 f.Kr. Detta stämmer väl överens med dateringen av kol från gropen A28.

Figur 20. De första fynden.

Tolkning

Egeby – östra delen, utredningen

Möjligen kan två tidsperioder skönjas i materialet; ett historiskt och ett äldre. Till historisk tid hör det mörka odlingslagret A9 tillsammans med dikena A2 och A3. Det äldre tidsskiktet syns i de mindre och ljusare dikena A7 och A10. Odlingsröset A1 och den glesa stenpackningen A6 är av oklar ålder.

Egeby – västra delen, kontrollen

I kanten av åkern fanns täktgropar som låg öppna. I närheten av täktgroparna påträffades flera igenfyllda gropar. Sannolikt är även de täktgropar, men från historisk tid.

Lagren A18 och A19 tillsammans med stolphålet A20 framstod som tydligt förhistoriska redan i fält. Dateringen till senmesolitikum var dock förvånansvärt tidig. Det går inte att utesluta att det kol som daterats har hamnat sekundärt i lagret.

Testa – arkeologisk utredning

De två stenskodda stolphålen (A22, A23) låg i linje med nuvarande väg och stolparna har med stor sannolikhet ingått i en hägnad. Hägnaden är yngre än det äldre odlingslagret som stolphålen var nedgrävda genom. I det historiska kartmaterialet syns att ytan brukats som åker under andra halvan av 1800-talet. Stolphålen utgår därmed som fornlämningar.

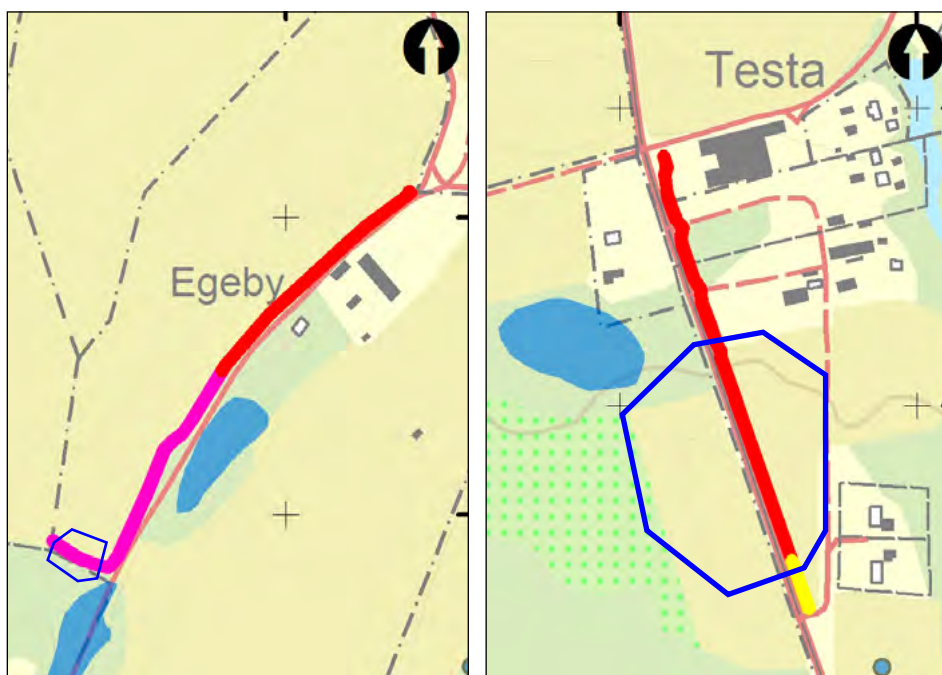
Kontextgruppen A24–26 och stenpackningen A27 är troligtvis rester av byggnader som stått på platsen. Byggnaderna har i så fall haft tak av alunskiffer. År 1865 ligger marken som åker. Endast en äldre karta finns över området. Den är en konceptkarta från år 1724 där brukandet av marken inte framgår. En karta över delning av skog från år 1769 visar området söder om platsen för ledningsdragningen. Överst i kartan finns "Teesta hagar". Med tanke på den keramikskärva som hittades i lagret A26 med datering till 1800-talet så är de förmodade husgrunderna sannolikt från slutet av 1700-talet.

BOPLATSEN

Den mörka, sotiga fyllning som fanns i ett antal gropar och i ett lager tolkades först som rester av svedjebruk. Dateringen av kol i A28 gav dock en senmesolitisk datering som stämmer väl överens med strandlinjekurvorna för en strandbunden boplats. Beaktat anläggningarnas ålder var de förvånansvärt lite urlakade, speciellt med tanke på den sandiga jordmånen på platsen. Antingen är fyllningarna och lagret rester efter någon specifik aktivitet som genererat mycket kol och sot eller så är det daterade kolet sekundärt. Att alla kvartsbitar utom en påträffades i ytan av dagens odlingslager antyder att den dåtida marknivån är bortodlad. Endast ett fynd gjordes i schaktet. Det hittades i den norra delen av åkern på 0,5 meters djup, i ren sand. Resterande kvarts hittades längre söderut, på något högre höjd. En tolkning av fyndspredningen är att den påträffade biten legat i strandbrynet och sedan dragits ut av strömmar och vågor vartefter den begravts djupt i sand på dåvarande havsbotten.

Utvärdering av resultaten

Både den arkeologiska kontrollen och utredningen genomfördes utan några ändringar i planen. I två områden utmed ledningssträckorna anses det befogat med undersökningar i samband med vidare exploatering. Det gäller området längst i väster, intill gravfältet Sköllersta 115:1 och i den södra delen av Testa där en mesolitisk boplatz påträffades.

Figur 21. Kartor över områden med vetenskaplig potential inom blå linje.

Egeby – östra delen, utredningen

Den enda anläggningen som antyder att det skulle finnas fornlämningar värda vidare undersökningar utmed den norra sidan av vägen förbi Egeby är den glesa stenpackningen A6. Det är dock oklart vad det är för typ av konstruktion. Den vetenskapliga potentialen anses låg. Vidare undersökningar inom detta område anses inte befogat utifrån resultaten i utredningen.

Egeby – västra delen, kontrollen

Området med lagren A18 och A19 samt stolphålet A20 behöver undersökas vidare, dels för att avgränsas, dels för att klarlägga vilken typ av aktivitet som orsakat lämningarna och för att få en säkrare datering av aktiviteten.

Testa – arkeologisk utredning

Avseende de två möjliga husgrunderna A24–26 och A27 så skulle en inmätning av strukturerna i kombination med miljöprover kunna ge svar på vad byggnaderna använts för och i förlängningen även hur marken runt om har brukats. Anläggningarna föreföll dock hårt skadade av odling och den vetenskapliga potentialen får anses som låg.

Fynden av slagen kvarts tillsammans med dateringen av kol från en grop visar att en boplats från senmesolitikum finns på platsen. Att kvartsen i stort sett endast påträffades i ytan av dagens odlingslager tyder på att den dåtida marknivån är bortodlad, medan det daterade kolet i en av groparna antyder att det finns bevarade anläggningar från boplatsen.

Det finns en vetenskaplig potential i platsen. Fornlämningen behöver avgränsas och anläggningarna behöver undersökas för att klargöra deras funktion och ålder. Inför vidare exploatering förordar Arkeologgruppen AB en förundersökning av boplatsen.

Referenser

Tryckta källor

- Pellijeff, G. 1978. Ortnamn och bebyggelse. I: Schotte-Lindsten, A-S. och Werner, M. (red.) *Sköllerstabygden. Tre närkesocknar, Sköllersta, Svennevad, Bo. Sockenhistorik om Sköllersta, Svennevads och Bo socknar som åren 1952-70 bildade Sköllersta storkommun. Del 1.* Hallsbergs kommuns kulturnämnd. Hallsberg.
- Strengbom, E. 2016. *Schaktningsövervakning i Sköllersta.* Sköllersta 115, Sköllersta socken, Hallsbergs kommun, Närke. Arkeologgruppen AB. Rapport 2016:20.
- Svenskt ortnamnslexikon.* 2003. Red. Mats Wahlberg. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.
- Wikstrand, P. 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn. Om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälardalsregionen.* Skrifter utgivna för institutet för språk och folkminnen. Namnarkivet i Uppsala, Serie B:13. Uppsala.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

- 18-skö-27, karta, 1724
- 18-skö-94, karta, 1809
- 18-skö-216, inställd åtgärd eller förrättning, 1865
- 18-skö-245, övrigt, 1887

ANTI-KVARISK TOPOGRAFISKA ARKIVET

- 5662/69
- 4062/49
- 1522/72

FORNSÖK 2018-01-10

STATENS HISTORISKA MUSEUM, SÖK I SAMLINGARNA 2018-01-10

INV NR 30101

INV NR 13233

SGU KARTGENERATOR DECEMBER 2017

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Hallsberg
Landskap	Närke
Socken	Sköllersta
Fastighet	Egeby 3:1, Sköllersta 2:1, Testa 2:4, Testa 10:1

Fornlämningsnummer —

Sköllersta 6:1, 7:1, 115:1

Lämningstyp

boplats, gravfält

Datering

senmesolitikum, yngre järnålder

Typ av undersökning

Arkeologisk utredning och kontroll i form av schaktningsövervakning

Länsstyrelsens beslutsdatum

2017-10-09

Länsstyrelsens diarienummer

431-5720-2017 (arkeologisk kontroll)

431-5721-2017 (arkeologisk utredning)

Arkeologgruppens projektnummer

Ag2017_72 (arkeologisk kontroll)

Ag2017_73 (arkeologisk utredning)

Projektledning	Nina Balknäs
----------------	--------------

Personal	Nina Balknäs
----------	--------------

Undersökningstid	2017-11-15 till 2017-11-30
------------------	----------------------------

Undersökt yta	Utredning Egeby 219 löpmeter
---------------	------------------------------

Kontroll Egeby 245 löpmeter

Utredning Testa 403 löpmeter

Inmätningsteknik	iGIS + Garmin GLO
------------------	-------------------

Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
-----------------	--------------

Höjdsystem	RH 2000
------------	---------

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Fynd förvaras hos Arkeologgruppen AB i väntan på fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningstabell

EGEBY

A-nr	Typ	Mått/m	Beskrivning
A1	Odlingsröse	Bredd 0,7 m	Stenar 0,1-0,3 m stora
A2	Dike	Bredd 0,7 m, +0,7 m	Fyllning av mörk gråbrun siltig lera med inslag av kol o lite bränd lera. PK
A3	Dike	Bredd 0,8 m, +0,7 m	Under ljus lera, fyllning av brun lera omrörd med ljusare kluttar
A4	Grop	Längd 1,6 m +0,3 m	Stenar, ca 0,3 m stora, några huggna i kvartsit, fortsätter ned i schaktbotten. Ev. relaterat till elstolphålet A5.
A5	Grop	Längd ca 1,5 m	Med sten och järnstag till elstolpe
A6	Gårdsplan?	Längd 1,85 m	Gårdsplan? Gles stenpackning av 0,2 m stora naturstenar i smutsig gul lera med litet inslag av kol. I Ö ev. nedgrävning, i V sand 0,9 m i schaktets längdriktning med en 0,25 m stor sten nedgrävd i ljusröd lera.
A7	Dike	Bredd 0,5 m, + 0,6 m	Fyllning av grå grov sand med spridda stenar ca 0,1 m stora, under mörkt lager
A8	Stolphål?	0,2*0,15 m, djup 0,1 m	Fyllning av gråbeige lerig sand med 0,1 meter stora stenar, i norra schaktkanten, under mörka lagret.
A9	Lager	Tjl ca 0,2 m	Mörkt, sotigt lager under matjord
A10	Dike	Bredd 0,45 m, djup 0,2 m	Fyllning av ljusgrå sandig morän, under ploglager
A11	Grop	Bredd 2,2 m, dj 0,5 m	Dike? Skålad form, fyllning av brun sandig morän
A12	Lager		Äldre matjord uppblandad med dagens matjord, mörk och sotig
A13	Dike	Bredd 1,5 m, dj 0,3 m	Fyllning av mörkbrun grusig sand
A14	Grop	Längd 6,5 m, i botten 3,4 m	Skiktad fyllning, i botten sotig humus i V, i Ö mörkgrå silt under ett 0,05 m lager grus under gråbrun sand.
A15	Lager		Lager
A16	Täktgrop	1,2 m, dj 0,4 m, +0,3 m	Skålad form, fyllning av mörkbrun grusig sand
A17	Grop	Bredd 4,9 m, djup 0,35 m	Täkt? I botten sotig brunsvart grusig sand. Däröver rent grus under ä matjord.
A18	Lager	Längd 5,2 m, djup 0,2 m, +0,25 m	Grå siltig sand litet inslag av kol, ev. stolphål i botten. PK
A19	Lager	Djup 0,1 m, +0,3 m	Grå lerig silt, oregelbunden och urlakad botten, trol. ä odl.
A20	Stolphål?	Bredd 0,3 m, djup 0,2 m, +0,3 m	Fyllning av grå sandig lera

TESTA

A-nr	Typ	Mått/m	Beskrivning
A21	Terrassering		Grop med sten <0,5 m, del av större terrassering
A22	Stolphål	Bredd 0,4 m	Stenar 0,2 m stora, fyllning av sand
A23	Stolphål	Bredd i ytan 0,5 m, +0,2 m	Stenar 0,15-0,3 m stora, i brun sand
A24	Stensyll	Bredd 0,5 m, +0,3 m	1 st 0,4 m stor och 1 st 0,2 m stora plus flera mindre, skiviga stenar, alla rödfärgade av alunskiffer i röd grov sand
A25	Stenar	+0,3 m	1 sten 0,3 + 1 mindre som togs bort, båda naturstenar i röd sand
A26	Lager	Ca 0,4 m tjockt, +0,5 m	Golv? Brun sand med stort inslag av kol och enstaka stenar <0,1 m, under röd sotig sand m alunskiffer. Fynd av spik m stort huvud, 1 skärva 1800-talskeramik. PK
A27	Stenpackning	Längd 1,8 m, +0,1 m	Ev husgrund. På fotona bortgrävd i N, ligger i alunskiffer och rödfärgad sand, 1-3 skikt natursten 0,15-0,25 m stora i röd alunskiffer-sand som fortsätter 0,1 m längre mot N och 0,7 m mot S
A28	Grop	Bredd 0,8 m, djup 0,2 m	Fyllning av svart sand, i Ö schaktkanten
A29	Modernt dike		Stendike med plaströr
A30	Lager	Längd >2,0 m, djup 0,12 m, +0,3 m	Nedgrävning? Svart sand med maskgångar i botten, under matjord. PM
A31	Grop	Bredd 0,8 m, djup 0,2 m, +0,35 m	Djurhåla? Fyllning av brunsvart sand, ej humös
A32	Grop	Bredd 0,7 m, djup 0,33 m, +0,25 m	Fyllning av mörkbrun sand med litet inslag av kol. Anl. skär en brunsvart lagerrest i S. PK
A33	Grop	Bredd 0,6 m, djup 0,3 m, +0,25 m	2 stenar bredvid varandra i sotig sand
A34	Grop	Djup 0,3 m, +0,2 m	Skålad sprängstensgrop

Bilaga 2. Fynddokumentation

SAU Stenstudier 2018:1

Arkeologisk bedömning av sten insamlad i samband med Arkeologisk utredning i form av schaktningsövervakning inom delar av fastigheterna Egeby 3:1, Sköllersta 2:1, Testa 2:4 och Testa 10:1, Sköllersta socken, Hallsbergs kommun, Närke

Projektnummer Ag 2017_73

Lst dnr 431-5721-2017

Kvarts materialet från Testa består av ytplockade fynd i åker samt fynd tillvaratagna i schakt. Schakten är dragna intill en väg vilket gör särskilt de ytplockade kvartsbitarna mer svårbedömda än om de vore tillvaratagna i grävda och sållade enheter. I materialet finns dock kärnor och öppnade noder som tycks vara bearbetade på ett sådant sätt att de bör betraktas som bearbetade av människor. Ett antal avslag och fragment tillhör samma kategori. En bipolärt bearbetad kärna har arbetats från två sidor, i materialet finns även avslag och fragment som möjligen kan kopplas till kärnan. En plattformskärna i en tät finkornig, kvartsitlik kvarts, är tydligt bearbetad runt om från flera plattformar. Här tycks syftet varit att producera korta breda avslag.

Kvartskvaliteten är genomgående av relativt god kvalitet men av olika typ. De möjliga nodulerna är av moränkvarts och öppnade med bipolärt för att som det verkar sedan bearbetats med plattformsteknik. Detta är ett vanligt handlingsrecept på stenåldersboplatser. Ofta slutbearbetas materialet med bipolär teknik.

En del av stenmaterialet uppvisar relativt färska brott vilket gör att de får betraktas som tveksamma, detsamma gäller en del alltför runda bitar.

Delar av det tillvaratagna materialet är trots allt så pass tydligt det bör betraktas förhistoriskt och tillverkat av människor. Materialet som sådant är dock inte möjligt att närmare datera. Det finns inga kronologiska markörer. För detta krävs ett större material. Bipolär- och plattformsmetod används sekventiellt vid kvartsbearbetning under hela stenåldern och även senare.

Michel Guinard

Societas Archaeologica Upsaliensis

Fyndkontext	Material	Vikt	Antal	Typ	Metod	Retusch j/n	Slipyta j/n	Bränd j/n	Cortex j/n	Tolkning
Ytfynd östra sidan, slagplats	Kvarts	116,2	1	Kärna	Plattform	n	n	n	n	Kärnan är bearbetad från flera plattformar, tät kvarts med stora kristaller
Ytfynd östra sidan, slagplats	Kvarts	59,4	1	Kärna	Plattform	n	n	n	n	Kärnan är slagen runt om, finkornig kvarts, kvartsitilik
Ytfynd östra sidan, slagplats	Kvarts	10,8	1	Avslagsfragment		n	n	n	j	Möjligen sekundärt bearbetad, bruksspår?
Ytfynd östra sidan, slagplats	Kvarts	1,5	2	fragment		n	n	n	n	Finkornig kvarts, kvartsitilik
Ytfynd östra sidan, slagplats	Kvarts	13,9	7	fragment		n	n	n	j	Tät kvarts med stora kristaller
I schakt ca 5 m N om A24	Kvarts	3,4	1	Avslag	Plattform	n	n	n	n	Tät kvarts
Ytfynd i åkern	Kvarts	25,8	1	Öppnad nodul?		n	n	n	j	Grovkornig kvarts, tveksamt om bearbetad
Ytfynd i åkern	Kvarts	6,9	2	Avslag samt kärnrest	Bipolär	n	n	n	n	Tät finkristallin kvarts
Ytfynd i åkern	Rökkvarts, tät	13,6	1	Bearbetat stycke		n	n	n	j	Flera avslag som tycks ha bildat någon form av spets. Naturliga ytor
Ytfynd i åkern	Bergart av vulkaniskt ursprung?	4,6	1	Avslag?	Bipolär?	n	n	n	n	Tät finkornig bergart, bearbetad?
Ytfynd ö sidan om väg	Kvarts	29	1	Öppnad nodul?	Bipolär	n	n	n	j	Grovkristallin kvarts
Ytfynd ö sidan om väg	Kvarts	22,2	1	Avslag	Plattform	n	n	n	n	Finkristallin kvarts
Ytfynd ö sidan om väg	Kvarts	7,9	1	Kärna	Bipolär	n	n	n	n	Bipolär kärna använd från två poler, finkristallin kvarts
Ytfynd ö sidan om väg	Kvarts	16,5	9	Fragment		n	n	n	n	Finkristallin kvarts, se ovan
Ytfynd ö sidan om väg	Kvarts	7,2	2	Avslag	Bipolär	n	n	n	n	Finkristallin kvarts
Ytfynd ö sidan om väg	Kvarts	13,3	4	Tveksamma, möjligen från bearbetning		n	n	n	n	

Bilaga 3. Vedartsanalys

Projektid 2012, 2013

Närke, Hallsberg kommun, Sköllersta socken, Egeby och Testa

Egeby, A18, Lager

Provet bestod av ett större fragment av hassel samt 4 små stycken som sannolikt här-
rör från sammat kolstycke. Träkolet hade en amorf, sammansmält struktur samt små
torksprickor. Dessa förändringar har uppkommit före det att veden eldats.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Hassel
0,1	0,1	5	5	5

Testa, A28, Grop

Detta prov bestod av rent träkol utan inslag av silt och humus. Merparten utgjordes av
hassel från välvuxen stam. Denna valdes för datering. Inga tecken på röta eller andra
anatomiska förändringar noterades. Ekfragmentet, som inte togs tillvara, kom från
kärnved

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Ek	Hassel
0,1	0,1	7	7	Ek	6

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL13)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -24.4$ o/oo)

Laboratory number Beta-484273

Conventional radiocarbon age 6100 ± 30 BP

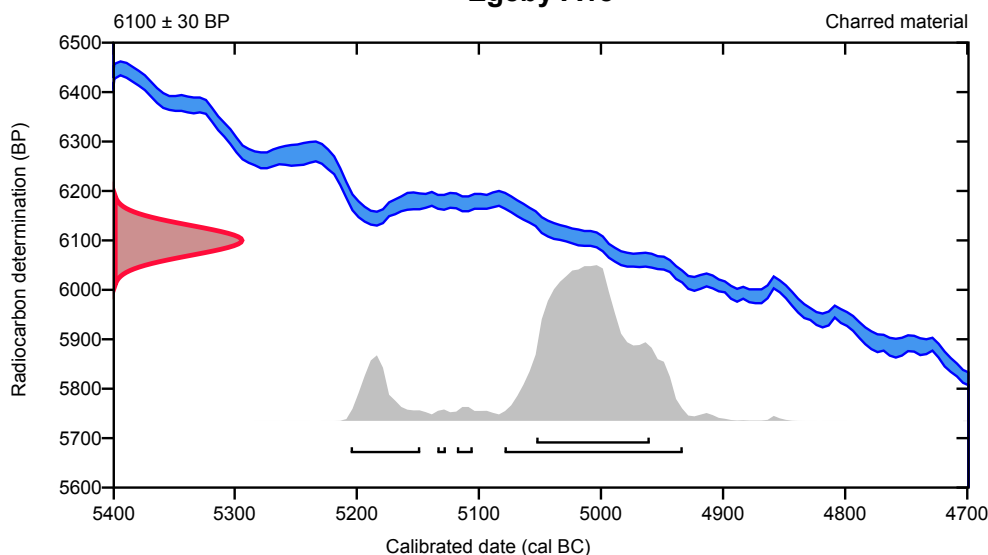
95.4% probability

(82.9%)	5081 - 4935 cal BC	(7030 - 6884 cal BP)
(10.9%)	5207 - 5150 cal BC	(7156 - 7099 cal BP)
(1.1%)	5120 - 5107 cal BC	(7069 - 7056 cal BP)
(0.5%)	5136 - 5129 cal BC	(7085 - 7078 cal BP)

68.2% probability

(68.2%)	5055 - 4962 cal BC	(7004 - 6911 cal BP)
---------	--------------------	----------------------

Egeby A18

Database used
INTCAL13

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL13

Reimer, et.al., 2013, Radiocarbon55(4).

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL13)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -24.2$ o/oo)

Laboratory number **Beta-484274**

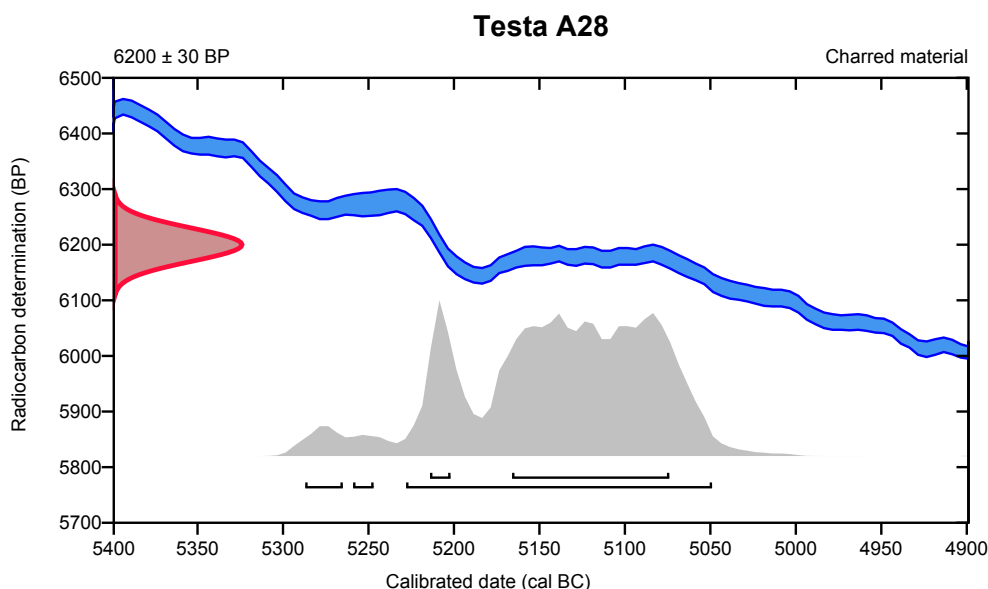
Conventional radiocarbon age **6200 $\pm$ 30 BP**

95.4% probability

(91.4%)	5230 - 5051 cal BC	(7179 - 7000 cal BP)
(2.8%)	5289 - 5267 cal BC	(7238 - 7216 cal BP)
(1.2%)	5261 - 5249 cal BC	(7210 - 7198 cal BP)

68.2% probability

(60.2%)	5168 - 5076 cal BC	(7117 - 7025 cal BP)
(8%)	5216 - 5204 cal BC	(7165 - 7153 cal BP)

Database used
INTCAL13

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL13

Reimer, et.al., 2013, Radiocarbon55(4).

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

